

Udžbenici, obrazovni standardi i nastava povijesti – perspektive za inoviranu nastavu povijesti u Srbiji

Izlaganje održano na znanstvenom kolokviju „Kako poučavati o izgrađivanju Europe u vrijeme integracije zemalja europskog Jugoistoka?“ koji se održao od 24. do 25. studenog 2011. godine u organizaciji Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, te veleposlanstava Francuske i Njemačke u Zagrebu.

Iako je prošlo više od 15 godina od završetka oružanih sukoba prouzrokovanih raspadom SFRJ i sklapanja Daytonskog mirovnog sporazuma, pomaci u međusobnim političkim i ekonomskim odnosima između, nekada zaraćenih, a prije toga u socijalizmu „zbratimljenih“ strana, mogu se okarakterizirati kao ograničenog i relativnog dometa. Kontakti na polju obnavljanja historiografske i sveučilišne suradnje u regiji koji bi doprinijeli razvijanju svijesti novih generacija postkonfliktne ere o zajedničkom geopolitičkom prostoru, sveprožimajućem kulturološkom iskustvu, donekle i nasljeđu, na žalost, nisu dobili standardiziranu formu i stabilan kurs. Svojevremeni pokušaji uspostavljanja dijaloga historičara uz podršku neutralnih mirotvornih fondacija i nevladinih organizacija imali su svoje dobre strane, ali je njihov efekat bio limitiran.¹ Zajedničko učešće u šire koncipiranim međunarodnim regionalnim projektima vezanim za nastavu povijesti, pod okriljem Centra za demokraciju i pomirenje, Pakta za stabilnost Jugoistočne Europe, Euroclia, ili Odjeljenja za nastavu povijesti Vijeća Europe, imali su konkretan rezultat, ali takođe i svoj zaseban, često autističan, život u obrazovnim sustavima država koje su učestvovalе u njihovoj realizaciji.² Slika i rekonstrukcija prošlosti koja bi se trebala izgrađivati u okvirima struke, dakle od strane historičara, ostaje u sjeni javnog mnijenja najčešće izgrađenog

1 M. Bjelajac, et al., *Čemu Dijalog povjesničara – istoričara?* [osam skupova: 1998.-2003. i osam knjiga/ zbornika radova: 2000.-2004.] ur. I. Graovac (Zagreb : Zajednica istraživača Dijalog, Udruga za promicanje znanstvenog dijaloga; Zaklada Friedrich Naumann, 2005).

2 *Nastava moderne istorije Jugoistočne Evrope, Dodatni nastavni materijali*, 1-4, ur. Kristina Kuluri, ur. srpskog izdanja D. Stojanović (Beograd: Prosvetni pregled; Solun: Centar za demokratiju i pomirenje u jugoistočnoj Evropi 2005); *Obični ljudi u neobičnoj zemlji, Svakodnevní život u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji, 1945-1990*, gl. ur. M. Mladenovski (Zagreb: Euroclio, 2007); DGIV/EDU/HIST (2003) 14 Regional Workshop on “Developing new history textbooks” Belgrade, Serbia, 4-5 November 2003, Report by Heike Karge, Strasbourg 2003.

pod teretom raznovrsnih političkih utjecaja. Stereotipi o iskonskom antagonizmu balkanskih naroda, arhetipskim saveznicima i neprijateljima, etno-konfesionalnom ekskluzivitetu i povijesnoj posebnosti, i dalje predstavljaju stratešku komponentu onih kulturnih modela koji nalaze svoje mjesto u svakodnevnom životu obične, često ne mnogo informirane i obrazovane populacije bivših jugoslavenskih republika.³

Iako smo zakoračili u drugu dekadu novog milenijuma, epohu digitalnih tehnologija, globalizacije putem interneta i promptnih, fleš informacija, vijesti o susjedima ex-jugoslavenskog porijekla putuju sporo (izuzev onih vezanih za šovinističke incidente, sport, estradu i kriminal), a interes za pitanja od zajedničkog značaja teško probija granične barijere. Institucionalna znanstvena suradnja poput ove danas, na nivou sveučilišta, predstavlja veoma važan korak u pravom smjeru. Razmjene mišljenja i iskustava historičara-didaktičara/metodičara, koji se bave edukacijom novih generacija, kao i kreatora obrazovnih politika, odgovornih za koordinate u kojima se izvodi nastava povijesti, značajno bi doprinijeli opuštanju postkonfliktnog regionalnog ambijenta, još uvijek opterećenog ratnim nasljeđem, često podržavanog socijalnim agensima kriznog društva.

Fenomen hipersenzitivnih međunacionalnih i međudržavnih odnosa nekada zaraćenih strana ne predstavlja izuzetak u europskim okvirima. Dovoljno je spomenuti ciparski ili sjevernoirski slučaj i shvatiti da ti primjeri afirmiraju pozitivnu ulogu redefinirane nastave povijesti preko koje se postepeno gradi prevazilaženje netrpeljivosti i razvija nova konstruktivna klima.⁴ U krajnjoj liniji, uspostavljanje nekog vida redovne suradnje i regionalne znanstvene inicijative, trebalo bi biti osnovni razlog današnjeg okupljanja. Uzimajući to u obzir, u ovom trenutku se nameće profesionalno i osobno pitanje, prihvatiti izazove, zauzeti nepopularan, pragmatičan, proaktivan stav, ili se povinovati konformizmu, ustuknuti pred dobro poznatim preprekama, ignorirati potrebe novog vremena i konačno, razrješavanje tumačenja postkonfliktnog balkanskog rebusa ostaviti nekim sljedećim generacijama historičara, ako ne i političara. Polazište za rekoncipiranje uloge i smisla „naših posebnih“ i „naše zajedničke povijesti“ treba tražiti u široko postavljenom europskom kontekstu razumijevanja prošlosti, njene interpretacije, a prije svega humaniziranjem povijesti vezivanjem uz sudbine ljudi, pojedinaca a ne promatranjem na nivou hermetiziranih nacionalnih ili konfesionalnih kolektiviteta. Za takve promjene stanovišta dobar primjer može biti upravo francusko-njemački ili njemačko-francuski udžbenik, formalno i povod organiziranja debate na temu zajedničkih obrazovnih inicijativa iz nastave povijesti u regiji.

3 D. Stojanović et al., *Novosti iz prošlosti, znanje, neznanje, upotreba i zloupotreba istorije*. (Beograd: Beogradski centar za ljudska prava, 2010).

4 A look at our past, A set of supplementary teaching and learning materials (Association for Historical Dialogue & Research (AHDR), Council of Europe, 2011); Recent Research on Teaching History in Northern Ireland: Informing Curriculum Change, ur. A. McCully (Ulster: University of Ulster, UNESCO Centre, 2007); <http://www.unescocentre.ulster.ac.uk/#&panel2-1> (posjet 17.10.2013.)

Na ovom mjestu bih razdvojio dva nivoa promatranja položaja povijesti u uže i šire shvaćenim regionalnim okvirima. Jedan predstavlja historičarski diskurs i domet nacionalnih historiografija koje su u proteklim godinama već izgradile određene vidove međudržavne suradnje i znanstvene razmjene, naročito kada je suvremena povijest u pitanju. O rezultatima tih susreta historičara i projektima u koje su uključeni historičari različitih država regije, ovom prilikom neće biti riječi. Drugi, po mom mišljenju, delikatniji i važniji, a do sada prilično zanemarivan aspekt je onaj edukativni, utemeljen u suvremenoj didaktici i humanističkim ciljevima obrazovanja. On je integriran u osnove nastave povijesti kao predmeta koji nadilazi državno-geografske okvire i prerogative determinirane nacionalnim kurikulumima i sustavima obrazovanja. Edukativni aspekt se sastoji iz nekoliko komponenti, podjednako važnih za nivo kvaliteta samog procesa obrazovanja, odnosno nastave povijesti. S obzirom da se ciljevi, nastavni programi i obrazovni okviri predmeta povijesti razlikuju po državama, neophodno je napraviti komparativni pregled i uvid u zajedničke karakteristike i razlike, kako bi se našao pogodan imenitelj za implementaciju europske/regionalne dimenzije nastave povijesti, a to je tema nekog budućeg ozbiljnog znanstvenog istraživanja.

Prva komponenta edukativnog aspekta je definirana na državnom nivou i određena je ciljevima i smjernicama projektirane obrazovne politike, a potom i nastave povijesti. Ona podrazumijeva ciljeve nastave povijesti, nastavne programe, obrazovne/predmetne standarde, ishode obrazovanja, kao i predviđene kompetencije. Naredni, vrlo važan segment u strukturi obrazovanja iz povijesti predstavlja osnovno, tj. inicijalno obrazovanje nastavnika na sveučilištu, pozicionirano okvirima i ciljevima metodičko-didaktičkih predmeta. Profesionalne kompetencije nastavnika počinju se graditi već tijekom studija, što u velikoj mjeri omogućava da budući nastavnici povijesti, kroz obrazovanje na sveučilišnom nivou, ovladaju metodologijom povijesti kao znanosti, ali i naprednim i novim didaktičkim konceptima i tehnikama neophodnim u suvremenoj nastavi povijesti. U ovom segmentu, mislim da bi suradnja na sveučilišnom nivou među državama pružila značajan potencijal za prevazilaženje negativnih posljedica recentnog povijesnog iskustva prisutnog u svakodnevnom životu, pa i nastavi povijesti. Treću etapu u redefiniranju krajnjeg ishoda obrazovanja iz predmeta povijesti predstavlja sam obrazovni proces koji podrazumijeva permanentno stručno usavršavanje, uključivanje suvremenih nastavnih metoda, rad na povijesnim izvorima iz aspekta komparativnog i diskursa multiperspektivnosti. I na ovom polju bi neka forma razmjene iskustava samih nastavnika bila od velikog značaja za realizaciju postavljenih humanističkih ciljeva obrazovanja iz povijesti. Na kraju, u okvir ove cjeline spadaju i sami udžbenici, koji su djelomično kompromis između determinirane obrazovne politike tj. propisanih nastavnih programa, standarda ili kompetencija, zatim, realiteta nastavnog procesa (što podrazumijeva kompetencije nastavnika i socio-psihološke posebnosti novih generacija učenika), stručnosti autora i konačno, tržišnih uvjeta.

Inicijative provođene pod pokroviteljstvom internacionalnih organizacija i strukovnih udruženja (Euroclio), nisu predstavljale dovoljno snažan impuls za značajnije bilateralno institucionalizirano povezivanje u regiji, na planu mogućeg preispitivanja polaznih osnova nastave povijesti kao pokretača procesa pomirenja i prevazilaženja postkonfliktne atmosfere. To ni u kom slučaju ne podrazumijeva dogmatsku reviziju historiografije, već selekciju „historijskih“ tema i usuglašavanje postavljenih obrazovnih ciljeva, često sublimiranih u kompetencije, ishode i mjerila učeničkih postignuća. Sasvim prirodno, a u skladu sa temom ovog skupa, pokušao bih pružiti odgovor na pitanja kako danas izgleda stanje na terenu u Srbiji kada je nastava povijesti u pitanju i ima li smisla tražiti prostor za bilateralne nastavne projekte, namjerno ne kažem udžbenike, poput njemačko-francuskih. Okviri obrazovanja iz predmeta povijest (kurikulum, nastavni programi, standardi postignuća) i praktično izvođenje nastave ne bi trebali biti procjenjivani i vrednovani na osnovu sadržaja postojećih udžbenika povijesti, već na osnovu projektiranih i realiziranih obrazovnih ciljeva i posebnih ishoda nastave povijesti.

Nakon demokratskih promjena u Srbiji 2000., u proteklih desetak godina provedeno je nekoliko pokušaja reformi obrazovanja. Strategija ozbiljnijeg i temeljnijeg rekoncipiranja nastave povijesti u velikoj mjeri je zavisila od prosvjetne politike koju su provodile različite političke opcije na vlasti. Pravci u kojima se kretalo osuvremenjivanje nastave povijesti u okvirima šireg reformskog poteza čitavog obrazovnog sustava u Srbiji bili su divergentni. Dijapazon transformacija kretao se od reformski idealističkih, u praksi teško primjenjivih, preko konfuznih koncepata kombiniranih, tranzitnih nastavnih programa, do antireformskog poništavanja započetih izmjena, vraćanja na početne pozicije i, konačno, ponovnog započinjanja osuvremenjivanja nastave u okviru aktivnosti vezanih za politiku pristupanja Europskoj Uniji.⁵ Na kraju dugogodišnjeg turbulentnog puta koji je prešla reforma nastave povijesti u Srbiji, dometi promjena i inovacija mogu se sumirati u nekoliko teza:

Udžbenici povijesti su, počevši od ambiciozno sveobuhvatno zamišljenih prvih pokušaja transformacije, doživjeli veliko likovno i tehničko poboljšanje u odnosu na prethodnu „ratnu“ generaciju, sa izvjesnim didaktičkim poboljšanjima i inovacijama. S druge strane, pitanje strukture udžbenika i njihovih sadržaja i dalje je uvjetovano zastarjelim nastavnim programima sa težištem na temama iz političke i vojne povijesti. Glomazni sadržaji i unutrašnja organizacija udžbenika, kao i same nastave povijesti, do nedavno su bili oblikovani prema principima faktografske, a

5 D. Stanković, „Obrazovne promene u Srbiji (2000-2010)”, *Predstave o obrazovnim promenama u Srbiji*, ur. M. Vujačić, et al. (Beograd: Institut za pedagoška istraživanja Beograd, 2011), 41-63; J. Pavlović, „Predstave o obrazovnim promenama u prošlosti: Deset godina našeg života”, *Predstave o obrazovnim promenama u Srbiji*, ur. M. Vujačić et al. (Beograd: Institut za pedagoška istraživanja Beograd, 2011), 63-102.

ne obrazovne nužnosti. Uslijed inertnog nastavnog procesa i nedovoljne spremnosti nastavnika na usavršavanje, udžbenici su u velikoj mjeri kreirali i još uvijek kreiraju tijek i rezultate nastave povijesti. To je u krajnjoj konsekvenci doprinijelo još većem padu popularnosti predmeta među učenicima, kao i sve nižem obrazovnom profilu i lošijem uspjehu upisanih studenata na studije povijesti.

Revizija nastavnih programa osnovnog obrazovanja, započeta avangardno i nedovoljno planski na početku reformskog procesa (2002.), završila se kontrareformom i činjenjem ustupaka starom konceptu nastave povijesti. Sa svojevrjemenom inovativnog pristupa usmjerenog prema ciljevima i ishodima nastave, težište je vraćeno na nastavne sadržaje, uz marginalizirane specifične ciljeve predmeta. Danas, nakon usvajanja obrazovnih standarda za kraj osnovnog obrazovanja i njihove implementacije u procesu nastave povijesti, može se reći da postoje određeni pomaci u pravom smjeru. U okviru predstojećih reformskih projekata, predviđa se specifičiranje posebnih predmetnih ishoda koji bi trebali modelirati nastavne programe, kao i usvajanje već definiranih standarda za nastavu povijesti u srednjem obrazovnom ciklusu.

Treći veliki korpus neophodnih promjena trebao bi zahvatiti osnovnu (sveučilišnu) obuku, kao i profesionalno usavršavanje nastavnika. Na planu profesionalnog usavršavanja, uz veliku podršku Odjeljenja za nastavu povijesti Vijeća Europe, tijekom perioda od 2002. do 2004. godine, Ministarstvo za prosvjetu Republike Srbije održalo je niz nacionalnih i regionalnih seminara, radionica i obuka koje su izmjestile optiku gledanja na povijest kao školski predmet postavljajući ga u širi kontekst.⁶ Najveći, ali kratkoročan efekt ogledao se u otvaranju vidnog polja dijela nastavnika povijesti prema novim didaktičkim konceptima i metodičkim pristupima organizacije nastave, ohrabrujući ih na implementaciju stečenih znanja u nastavnom procesu. Napuštanjem reformskog pravca 2004. godine obustavljena je suradnja sa Vijećem Europe na polju unapređivanja nastave povijesti. Tek 2010. godine, Ministarstvo prosvjete Republike Srbije je obnovilo partnerske odnose sa Odjeljenjem za nastavu povijesti Savjeta Europe. Tako su se u Srbiji, posle 6 godina ponovo stekli uvjeti za sistemsko uključivanje nastave povijesti u suvremene i ažurirane nastavne trendove i teme, kao i sudjelovanje u međunacionalnim projektima iz nastave povijesti koje organizira Vijeće Europe. Hoće li se ta pogodnost realizirati, ostaje tek da se vidi. Lokalni ogranak stručnog udruženja nastavnika povijesti, Euroclio, obuhvaća samo jedan dio nastavničke populacije, tako da su dometi profesionalnog usavršavanja provedeni na seminarima u njihovoj organizaciji, ograničenog dometa.

6 Izveštaji o regionalnim i nacionalnim seminarima u organizaciji Saveta Europe i Ministarstva prosvete Republike Srbije: DGIV/EDU/HIST (2003) 14 Regional Workshop on "Developing new history textbooks" Belgrade, Serbia, 4-5 November 2003 and National Seminar on "Textbooks and Teaching materials: the development and use in the classroom" Belgrade, Serbia, 6-7 November 2003, Report by Heike Karge, Strasbourg 2003; DGIV/EDU/HIST (2004) National Seminar on "History textbooks for minorities, multiperspectivity, the use of textbooks and ICT", Lake Palić, Serbia 17 – 18 May 2004, Report by Ann Low-Beer, Strasbourg 2004.

Konačno, liberalizacija tržišta udžbenika tek nedavno je stvorila uvjete i za konkretniju upotrebu dodatnih nastavnih materijala i priručnika čija je svrha afirmacija drugačijeg pristupa sagledavanju prošlosti preko ozbiljnih životnih tema, prezentiranih na postulatima multiperspektivnosti. Naravno, uvođenje takvih, modernih, didaktički naprednih pomoćnih nastavnih materijala, uz državnu kontrolu i licenciranje, dovelo je do nezaobilazne politizacije onih materijala koji nadilaze etabrirane nacionalne koncepte. Pokušaji uvođenja dodatnih informacija, nastavnih materijala, ili novih didaktičko-metodičkih koncepata u nastavnu praksu bili su praćeni kontra-verznim stručnim polemikama i dubokim nerazumijevanjem suštine nastave zasnovane na multiperspektivnosti.⁷

***

Nedavno započete promjene obrazovnog sustava u Srbiji počele su usmjeravati nastavu povijesti prema suvremenim europskim tokovima. Usvajanjem obrazovnih standarda za kraj obaveznog i srednjeg obrazovanja, kao okvira za strukturiranje nastavnih programa, promoviraju se drugačiji ishodi obrazovanja, zasnovani između ostalog i na preporukama Vijeća Europe za nastavu povijesti u 21. stoljeću, iskustvima drugih europskih zemalja, kao i elementarnim potrebama za promjenama u našem društvu na koje nastava povijesti može utjecati. U kreiranju obrazovne politike i pozicioniranju povijesti kao jednog od glavnih obaveznih školskih predmeta, danas se napušta nekada neprikosnoveno shvaćanje kroničarsko-arhivističkog diskursa historije i njene uloge često svedene na čuvara patriotizma i graditelja nacionalnog identiteta.⁸ Nacrt obrazovnih standarda iz povijesti za srednje obrazovanje u svom konceptu jasno isključuje poimanje povijesti kao finalizirane interpretacije prošlosti, homogene „istine“ sumirane kroz faktografiju i zaokruženi historijski narativ, uglavnom orijentiran prema sferi politike i ratova. Upravo oblast standarda, pod nazivom, *Istraživanje i tumačenje istorije*, u osnovnom i srednjem obrazovanju, uvodi u nastavnu praksu sistematičan rad na povijesnim izvorima, uz korištenje komparativnosti i multiperspektivnosti, metodoloških imperativa povijesti kao znanosti kao sastavnog dijela nastavnog procesa, samim tim i mjerljivih učeničkih postignuća. U srednjoškolskim standardima, kroz oblast *Istorijske osnove savremenog društva* predviđeno je da se kod učenika razvija svijest o ljudskim pravima, kulturi sjećanja, toleranciji, uz primjenu interkulturalnog dijaloga i razumijevanje mehanizama nacionalno i vjerski motiviranih konflikata, sa ciljem njihove prevencije.

7 Primjer polemike koja je vođena oko publiciranja povijesnih čitanki u izdanju Centra za demokratiju i pomirenje u Jugoistočnoj Europi, vidjeti K. Nikolić, S. Rajić. "Balkanska povest sa oksfordskim akcentom." *NIN*, 15 Decembar 2005; D. Stojanović, "Razoružati istoriju." *NIN*, 22 Decembar 2005.

8 D. Stojanović, „Udžbenici istorije kao ogledalo vremena“, *Ratništvo, patriotizam, patrijarhalnost*, ur. R. Rosandić, V. Pešić (Beograd: Centar za antiratnu akciju, 1994), 77-105.

U standardima kao općem okviru učeničkih postignuća nije osporena važnost historijske evidencije, odnosno elemenata na kojima počivaju rekonstrukcija prošlosti i naša historijska znanja. Ipak, razvijanje vještina kritičkog mišljenja, otvaranje prostora za različite uvide u prošlost i primjena multiperspektivnosti u nastavi povijesti, predstavljaju preduvjete neophodne za obradu onih tema koje spadaju u domenu osjetljivih i kontroverznih. Na taj način učenici bi razvili mehanizme suočavanja sa pojedinim delikatnim historijskim pojavama vezanim za nacionalnu prošlost, a koje se ne mogu obrađivati putem tradicionalnog historijskog narativa i jednosmjernog transfera faktografskog znanja. Tendencija da se preko nastave povijesti razvijaju kompetencije neophodne za odgovorno socijalno ponašanje u 21. stoljeću, možda djeluje idealistički, ali svakako omogućava uvođenje drugačijeg, otvorenog pristupa sagledavanju prošlosti orijentiranog prema razvijanju kritičkog mišljenja, istraživačkih vještina, humanističkih stavova i međukulturalnih kompetencija. Stvaranjem neophodnih preduvjeta za prevazilaženje ukorijenjenih stereotipa o sebi i drugima, kao i temelja za uspostavljanje međunacionalne tolerancije, daje se veća šansa razvijanju regionalne suradnje na polju obrazovanja, znanosti i kulture.

U daljem procesu reforme nastave povijesti u Republici Srbiji, obrazovni standardi bi trebali postati okvir za reformu nastavnih programa, koji bi u daljem postupku vodili prema drugačije orijentiranim udžbenicima povijesti i raznovrsnim nastavnim materijalima, a zatim i dodatnom usavršavanju nastavnika na novim obrazovnim postulatima. Osposobljavanje za svestrano sagledavanje prošlosti, uvažavanje različitih kulturnih tradicija, vrednovanje historijskih/suvremenih fenomena i poštovanje ljudskih prava, postali su legitimne teme i sastavni dio okvira nastave povijesti. Uvođenjem europske dimenzije nastave povijesti posredstvom obrade i izučavanja regionalnih tema, otvara se prostor i za pokretanje bilateralnih projekata vezanih za izradu pomoćnih nastavnih materijala. Svaki zajednički, međudržavni projekt stvaranja određenog nastavnog materijala osjetljiva je stvar po sebi. Ozbiljan pristup zajedničkom povijesnom iskustvu podrazumijeva jasno definiranje ciljeva, pažljivu selekciju tema, temeljnu pripremu strukture materijala, didaktičke aparature i metodičkih uputstva. Na kraju, kao podrška ovakvom projektu, bila bi neophodna obuka nastavnika u lokalnim okvirima. U pripremama nastavnih materijala, ali i obuci nastavnika, stručna pomoć Odjeljenja za nastavu povijesti Vijeća Europe, koja podržava bilateralne inicijative, kao i eksperata iz Instituta Georg Eckert, predstavljale bi dobar i važan oslonac. Okvir za djelovanje u tom smjeru mogli bi predstavljati dokumenti Vijeća Europe, Preporuke za nastavu povijesti u konfliktnim i postkonfliktnim društvima iz 2009. godine, Preporuke o interkulturalnom dijalogu i slici o „drugom“ u nastavi povijesti, kao i platforma grupe eminentnih stručnjaka Vijeća Europe, Živjeti zajedno– različitosti i slobode u Europi 21. stoljeća.⁹

9 Preporuka Rec (1880) 2009, Nastava istorije u konfliktnim i postkonfliktnim područjima; Preporuka CM/Rec (2011) 6 Komiteta ministara državama članicama: o interkulturalnom dijalogu i slici o drugome u nastavi istorije; Živjeti zajedno, Različitosti i slobode u Evropi 21. veka, izvještaj grupe eminentnih ličnosti Saveta Evrope, Strazbur 2011; U međuvremenu, objavljen je izvještaj koji se u jednom svom

I na kraju, konkretan prijedlog: možda bi polazište za neki budući bilateralni, ili obuhvatniji regionalni nastavni materijal usmjeren ka europskoj dimenziji nacionalnih povijesti, trebalo tražiti u ispitivanju onih fenomena koji omogućavaju razumijevanje veza između prošlosti i sadašnjosti. Smisao učenja povijesti mora biti jasan, kako nastavnicima, tako i učenicima. Zbog toga, suočavanje sa pozitivnim i negativnim stereotipima o sebi i drugima ima dovoljno obrazovnog kapaciteta za ciljano razvijanje praktičnih kompetencija i vještina neophodnih za uspostavljanje tolerantnog građanskog društva rasterećenog od predrasuda i ostrašćenosti, kao i za unaprjeđivanje prekogranične suradnje. Demitologizacija sveprisutne tradicije duboko ukorijenjene u traženju drevnog srednjovjekovnog, ili čak antičkog identiteta nacije, mogla bi predstavljati jednu od početnih tema. Epoha srednjeg vijeka na odgovarajući način stavljena u suvremeni kontekst ima dovoljno integrativnog didaktičkog potencijala da se balansiranim pristupom odaberu i problematiziraju regionalne, vremenski udaljene, a opet dovoljno osjetljive i kontraverzne teme koje pripadaju domeni nacionalnih stereotipa i identiteta. Naravno, produkcija nekih budućih zajedničkih nastavnih materijala (ne udžbenika) imala bi smisla jedino ukoliko bi se okvir za implementaciju tražio u postojećim standardima, kurikulumima i adekvatnoj obuci nastavnika u državama-učesnicima projekta. Za svako dalje historijsko promišljanje i debatiranje o recentnim zbivanjima posljednje dekade prošlog stoljeća kao jezgra nekih budućih nastavnih materijala, mislim da bi bilo neophodno posredovanje neutralnih stručnjaka i institucija poput Instituta Georg Eckert ili Odjeljenja za nastavu povijesti Vijeća Europe.

---

dijelu tiče uloge nastave povijesti u procesu prevazilaženja konflikata: UN General Assembly, Report of the Special Rapporteur in the field of cultural rights, New York 2013.